

Els reptes del muntanyisme al segle XXI. Respostes normatives

Challenges of Mountaineering in the 21st Century. Regulatory responses

JOSÉ MARÍA NASARRE SARMIENTO

Facultat de Ciències Socials i del Treball
Universitat de Saragossa (Espanya)

Autor per a la correspondència

José María Nasarre Sarmiento
nasarre@unizar.es

Resum

Els dies 26, 27 i 28 de març de 2015 es va celebrar, a la Universitat de Saragossa (Espanya), el “Congrés Internacional de Muntanyisme CIMA2015”. Les seves conclusions es van condensar en un document denominat “Reptes del muntanyisme al segle XXI”, dirigit fonamentalment a les organitzacions de muntanyisme. A Espanya, una sola federació, la Federació Espanyola d’Esports de Muntanya i Escalada, sostinguda per les federacions autonòmiques que s’hi integren en ella, aglutina diferents modalitats esportives. No obstant això, les organitzacions de muntanyisme, reglamentades i gestionades des de l’administració esportiva, es veuran obligades a tendir ponts de comunicació amb administracions turístiques, mediambientals, d’interior, educatives, etc., per donar compliment als reptes del segle XXI. A més, empreses i organitzacions de molt divers signe, coincideixen en el mateix terreny de joc: el medi natural. Per donar resposta a aquests “reptes”, les federacions i clubs esportius parteixen de la legislació que existeix en aquests moments. En l’article s’exposa la panoràmica legislativa actual i es reflexiona sobre les forteses, febleses i connexions que els permetran complir amb els “Reptes del muntanyisme al segle XXI”.

Paraules clau: muntanya, muntanyisme, federació esportiva, esports de muntanya, congrés internacional

Abstract

Challenges of Mountaineering in the 21st Century. Regulatory responses

The International Mountaineering Congress CIMA2015 was held at the University of Zaragoza (Spain) on 26-28 March 2015. Its findings were summarized in a document entitled “Challenges of Mountaineering in the 21st century”, primarily aimed at mountaineering organizations. In Spain, the Spanish Federation of Mountaineering and Climbing, formed by the different regional federations, brings together different sports. However, mountaineering organizations, regulated and managed by the sports administration, will have to build communication bridges with tourism, environmental, interior, education and other administrations to meet the challenges of the 21st century. In addition, a diverse range of companies and organizations are on the same playing field: the natural environment. To tackle these “challenges”, sports federations and clubs are using the legislation that exists at the moment. In this article we examine the current legislative panorama and discuss the strengths, weaknesses and connections that will make it possible to meet the “challenges of mountaineering in the 21st century”.

Keywords: mountain, mountaineering, sports federation, mountain sports, international congress

Introducció

Els dies 26, 27 i 28 de març de 2015 es va celebrar, en el Paranimf de la Universitat de Saragossa (Espanya), el “Congrés Internacional de Muntanyisme CIMA2015”. Va ser organitzat per la Federació Aragonesa de Muntanyisme (FAM), amb el suport de la Federació Espanyola d’Esports de Muntanya i Escalada (FEDME) i la Unió Internacional d’Associacions Alpines (UIAA). 70 ponents i 300 assistents, procedents de 15 països diferents, van debatre sobre els “Reptes del muntanyisme al segle XXI”. El Congrés va oferir conferències plenàries, taules rodones, tallers, comunicacions i pòsters, al mateix

temps que es desenvolupava un programa complementari d’activitats que va incloure exposició de material de muntanya, rocòdrom, projecció de pel·lícula i diferents excursions entre les quals va destacar la que va tenir lloc el XIV Dia Nacional del Senderisme.

En les 17 taules rodones dutes a terme, l’organització del Congrés havia assignat la funció de relator a un membre del Consell Assessor Científic de les Muntanyes de la FEDME que anotava el que en aquesta taula concreta podria prendre’s com a “Reptes del Muntanyisme al segle XXI”. D’aquí va néixer un document de més de 40 pàgines que el Comitè Organitzador del Congrés va

condensar en 28 reptes. En la seva versió anglesa, el document “Challenges of mountaineering in the XXI century”, es va presentar en ocasió de la I Assemblea General de la UIAA, celebrada a Seül a l'octubre de 2015.

No és aquesta l'única publicació del Congrés, doncs abans de la seva celebració es va editar el llibre de resums i després el llibre d'actes, on s'hi poden trobar totes les dades, així com les comunicacions, procedents de diferents àrees científiques.

Material i mètodes

El document “Reptes del Muntanyisme al segle XXI”, condensació dels punts de vista exposats en les taules rodones del Congrés Internacional de Muntanyisme CIMA2015, assenjala cap a on ha de dirigir-se el futur del muntanyisme a tot el món. En aquest article s'examinarà la base jurídica que existeix per aplicar els reptes, d'acord amb la legislació de vegades estatal i de vegades autonòmica. Les citacions legals seran genèriques, prevalent la reflexió i la connexió entre situacions sobre la consignació de la dada legal concreta (13 comunitats autònomes han legislat sobre turisme actiu, 16 sobre espais naturals protegits, totes sobre esport o turisme, i s'apliquen desenes de plans rectors d'ús i gestió d'espais protegits).

Resultats i discussió

Els “Reptes del Muntanyisme al segle XXI” es dirigeixen fonamentalment a les organitzacions que han impulsat CIMA2015, que els assumiran com a línies mestres d'actuació, les quals afecten a esportistes, empreses, administracions, etc., que entren en contacte amb les organitzacions. Les línies són les següents:

- Liderar un projecte comú que aglutini les noves modalitats esportives juntament amb les tradicionals.
- Adaptar les organitzacions a les demandes i necessitats de la comunitat muntanyenca.
- Promoure la conscienciació i la formació dels ciutadans i dels organismes públics en aspectes relacionats amb el muntanyisme.
- Parar esment a la integració de nens i joves en les activitats de muntanyisme.
- Impulsar l'homogeneïtat de titulacions de les diferents disciplines que integren el muntanyisme.
- Difondre missatges clars que arribin a tota la societat mitjançant els mitjans de comunicació.
- Millorar l'accessibilitat a la muntanya per a persones discapacitades.
- Fomentar la relació i l'intercanvi amb altres organitzacions que comparteixin espai o interessos.
- Potenciar l'associacionisme en tots els àmbits del muntanyisme.
- Incrementar la qualitat global de les competicions.
- Potenciar la formació del muntanyenc d'alt nivell.
- Enfortir la coordinació entre les organitzacions de muntanyisme i les administracions públiques.
- Consolidar els esports de muntanya com a motor de desenvolupament de zones rurals.
- Contribuir a la innovació, qualitat i seguretat dels materials de muntanya.
- Obtenir una producció de material de muntanya mediambientalment sostenible i socialment responsable.
- Convertir les organitzacions de muntanyisme en un factor de protecció del medi natural.
- Col·laborar amb les administracions públiques amb la finalitat d'obtenir regulacions pactades.
- Fomentar la diversificació de les zones de pràctica del muntanyisme per evitar una excessiva freqüentació.
- Implicar els expedicionaris i les organitzacions amb la conservació mediambiental de les zones de muntanya.
- Disposar de prediccions meteorològiques detallades per a zones de muntanya.
- Superar el fet esportiu, procurant la solidaritat dels muntanyencs amb els habitants de les muntanyes.
- Consolidar els refugis de muntanya com a instal·lacions esportives amb vocació de servei públic i de suport a la població local.
- Promoure l'homogeneïtat de criteris per donar qualitat als senders senyalitzats.
- Propiciar la qualitat, seguretat i sostenibilitat del turisme actiu.
- Impulsar “Observatoris d'accidents” i implantar protocols de prevenció i seguretat globals.
- Sensibilitzar i conscienciar a la població sobre la importància de la prevenció i seguretat en els esports de muntanya.
- Potenciar la formació específica en medicina d'urgència de muntanya i tècniques de rescat i estendre els sistemes mèdics a les poblacions de muntanya.
- Informar a les i els esportistes dels riscos que comporta una pràctica esportiva incorrecta o desmesurada.

La Llei 10/1990, de 15 d'octubre, de l'esport, malgrat la seva experiència, segueix sustentant l'estructura esportiva. En el seu article 30, declara que les federacions esportives espanyoles són entitats privades, amb personalitat jurídica pròpia, l'àmbit de la qual d'actuació s'estén al conjunt del territori de l'Estat i, a més de les seves pròpies atribucions, exerceixen, per delegació, funcions públiques de caràcter administratiu, actuant en aquest cas com a agents col·laboradors de l'Administració pública. El Reial decret 1835/1991, de 20 de desembre, agrega que no tenen ànim de lucre i el seu patrimoni és independent del dels seus associats. Solament podrà existir una federació espanyola per cada modalitat esportiva (excepte esport adaptat) i totes les federacions regularan la seva estructura interna i funcionament a través dels seus estatuts, d'acord amb principis democràtics i representatius. Les federacions esportives es troben integrades, en principi, per federacions esportives d'àmbit autonòmic, clubs esportius, esportistes, tècnics, jutges i àrbitres. Les federacions esportives d'àmbit autonòmic integrades en les federacions espanyoles corresponents, ostentaran la representació d'aquestes en la respectiva comunitat autònoma. Quan esmentem "les federacions" ens referirem a l'estatal d'esports de muntanya i les autonòmiques integrades en ella.

Els actuals Estatuts de la FEDME van ser aprovats per Resolució del Consell Superior d'Esports de 20 setembre de 1993. Han sofert diferents modificacions, la darrera el 2015 per tal d'integrar la marxa nòrdica entre les seves modalitats esportives. En el seu article 3, els Estatuts estableixen que els esports de muntanya i l'escalada comprenen: les excursions i travessies per la baixa, mitjana i alta muntanya; les excursions i recorreguts per barrancs, canons i congosts; l'alpinisme; l'acampada amb finalitats alpinístics o muntanyencs; l'esquí de travessia o de muntanya; els recorreguts i travessies per muntanya amb raquetes de neu; el senderisme, incloses les activitats necessàries per a la realització de projectes, execució, manteniment i divulgació de senders; l'escalada en totes les seves modalitats, inclosa la paraescalada; la marxa nòrdica; les proves i competicions de les diferents modalitats esportives i els espectacles esportius relacionats amb els esports de muntanya i/o l'escalada. Encara que en altres països europeus hi ha una federació de senderisme, una altra d'escalada, una altra d'alpinisme, una altra de curses, etc., ha estat objectiu de la FEDME integrar i representar a totes aquelles modalitats esportives que estiguessin a l'entorn dels esports de muntanya. A canvi de perdre homogeneïtat, s'ha aconseguit que la d'esports de

muntanya ocupi el cinquè lloc entre les federacions espanyoles per nombre de federats (200.000 incloent tots els federats autonòmics), per darrere únicament de futbol, bàsquet, caça i golf, que tenen més integrants. Per aquest motiu, hi ha una sola organització espanyola present en les organitzacions internacionals que de manera diferenciada agrupen els esports de muntanya: International Climbing and Mountaineering Federation (UIAA), European Ramblers Association (ERA), International Skyrunning Federation (ISF), (International Sky Mountaineering Federation (ISMF) International Federation of Sport Climbing (IFSC). Una sola federació ha aconseguit aglutinar tots els esports de muntanya ocupant un paper cabdal en el context esportiu a nivell estatal. Sens dubte representa una fortalesa a l'hora de donar resposta als reptes del segle XXI.

Els clubs són la base dels esports de muntanya. Es tracta, segons la Llei de l'esport, d'associacions privades, degudament registrades, integrades per persones físiques o jurídiques, que tenen per objecte la promoció d'una o diverses modalitats esportives, la pràctica per les seves persones associades i la participació en activitats i competicions esportives. Els clubs de muntanyisme es troben entre dos mons: el de la competició i els que no competeixen. Aquest últim és molt major numèricament, però el suport per part de les administracions esportives es dirigeix a la competició. Federacions i clubs de muntanyisme es diferenciaran en això d'altres esports, com futbol, bàsquet, tennis, etc. Des de fa gairebé cent anys, els clubs s'han encarregat de formar els qui practicaven muntanyisme i de realitzar promoció esportiva perquè la població s'aficionés a aquest esport. En les dues últimes dècades s'han multiplicat les empreses de turisme actiu que, mitjançant preu i amb ànim de lucre, ofereixen el mateix tipus d'activitats. I s'han produït situacions confuses. Empreses que s'han donat d'alta com a club per aprofitar avantatges, com el segur federatiu, tendes de material esportiu que creen clubs per oferir sortides a la muntanya fidelitzant el client, clubs que contracten guies professionals o empreses per a activitats específiques o expedicions. La presència a les xarxes socials de tot tipus de consells per practicar muntanyisme i de rutes per realitzar les activitats ha contribuït també al fet que els clubs sentin la necessitat d'una adaptació. La legislació esportiva que s'aplica als clubs ha quedat estancada, assistint a l'eclosió de les normatives sobre empreses que ofereixen les mateixes activitats des del sector turístic o sobre la implantació de titulacions pel Ministeri d'Educació. La professionalització dels sectors turístic i esportiu

no ha d'impedir la continuïtat de les organitzacions tradicionals, dels clubs, que troben un fort recolzament en la potència de les federacions i en el servei públic que presten a la ciutadania i s'afermen quan estan socialment apreciats en la població en què se situen.

Les organitzacions de muntanyisme han de liderar la conscienciació i la formació de la ciutadania i de la gestió pública, incrementant el contacte amb les administracions amb competències en esport, medi ambient, turisme, interior i desenvolupament rural. La legislació esportiva només facilita la relació amb l'administració esportiva i les seves autoritats, però els senders senyalitzats, per exemple, són finançats i de vegades regulats des de l'àmbit turístic i als refugis de muntanya se'ls aplicarà la normativa turística. Les federacions autonòmiques hauran d'estar pendents de les lleis del turisme autonòmiques i les normatives que les desenvolupen i es veuran obligades a tendir ponts de comunicació amb les autoritats i, si escau, presentar al·legacions prèvies a la seva aprovació.

La legislació ambiental regula el terreny de joc en el qual es posen en pràctica els esports de muntanya i els gestors ambientals apliquen la regulació. Encara que els muntanyencs són els primers interessats a protegir els espais en què desenvolupen el seu esport i sensibilitzar sobre els seus valors, amb freqüència troben limitacions no informades amb anterioritat que haguessin pogut tenir solucions pactades. La regulació de les espècies protegides repercuteix i limita el muntanyisme. L'escalada es veu directament afectada per la protecció de determinades aus rapaces, però també la presència de l'ós limita l'entrada en alguns territoris o la de determinats amfibis limita el barranquisme. En els propers anys obligarà a reflexionar la celebració anual de més de dues mil curses de muntanya, moltes d'elles per espais naturals protegits amb normativa pròpia. La preocupació portarà a regular-les, encara que ja es juga amb la definició del recorregut, el contingent màxim de participants, la ubicació dels avituallaments, etc., perseguint que tot quedi com abans de la prova. Les organitzacions han d'estar sempre atentes quan es produeix l'aprovació del Pla d'ordenació de recursos naturals i el Pla rector d'ús i gestió de cadascun dels espais naturals protegits. Això obliga al fet que una àrea dins de les federacions estigui dedicada permanentment a la connexió amb les administracions ambientals. Si aquesta connexió falla, les regulacions es realitzaran sense comptar amb els muntanyencs, com va ocórrer en els anys noranta del

segle passat. Avui dia les lleis que regulen els espais naturals protegits en les comunitats autònomes i els seus desenvolupaments, donen vies de participació social a través dels patronats o juntes rectores. A Espanya més de 60 espais protegits muntanyencs compten amb representants de les organitzacions de muntanyisme. La influència normativa s'ha aconseguit també a través dels "Seminaris d'espais naturals protegits i esports de muntanya", celebrats bianualment i que reuneixen a representants de federacions de muntanyisme i gestors ambientals per obtenir acords sobre les línies mestres del tractament de l'escalada, el barranquisme, les carreres per muntanya, la seguretat, el senderisme, etc.

La FEDME reuneix en una sola organització diferents modalitats esportives, però els gestors ambientals han de mantenir diàleg en paral·lel amb altres federacions que tenen menor comunicació amb aquest tipus d'administració. Citem la federació de ciclisme, en la qual per disposició legal està inserida la modalitat de bicicleta tot terreny; o la federació d'orientació, de poca presència pública; o les d'activitats de vol, parapent, ala delta, etc.; o les que realitzen activitats en els rius, aquestes sí, acostumades a relacionar-se amb les confederacions hidrogràfiques. És necessari crear fòrums d'intercanvi d'experiències i opinions amb altres organitzacions que comparteixen espai físic, motivació, interessos i problemes, però no existeix legislació que les aglutini, que actuaran independentment de les altres quan hagin de negociar amb medi ambient o amb turisme. Excepte normes aïllades, no hi ha consciència suficient per proposar la regulació mitjançant una sola norma dels esports que es practiquen en el medi natural.

Al segle XX, els guies eren persones expertes avalades per la seva experiència. En les últimes dècades va ser possible obtenir multitud de títols diferents, expedits per administracions centrals i autonòmiques, entitats de formació de treballadors, associacions culturals o federacions esportives. Aquest panorama va adquirir una nova dimensió quan es van aprovar les titulacions de tècnic esportiu, pel Ministeri d'Educació, ja iniciat el segle XXI. De moment, estan actives les titulacions de tècnic esportiu en alta muntanya, mitja muntanya, barrancs o escalada i tècnic esportiu superior en alta muntanya i en escalada. Però altres titulacions també permeten portar grups per la muntanya: llicenciatura en Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport, llicenciatura en Educació Física, diplomatura en Educació Física,

mestre especialista en Educació Física, tècnic superior en Animació i Activitats Físiques i Esportives, tècnic en Conducció d'Activitats físicoesportives en el medi natural. No obstant això, els tècnics esportius són els únics reconeguts per les organitzacions internacionals de guies de muntanya, UIAGM i UIMLA. Encara que no semblen necessàries més titulacions, a nivell europeu s'estan redefinint per aquells que hagin de prestar serveis bàsics en el ventall d'activitats que realitzen les empreses de turisme actiu. En diverses comunitats autònomes les federacions de muntanyisme continuen impartint la formació benèvola, destinada a l'exercici no professional, pels qui condueixen grups del seu propi club, de companys, sense ànim de lucre.

Les sortides a la natura amb menors d'edat poden estar incloses en les activitats escolars o programades per clubs de muntanya, associacions específiques per a menors, empreses i, finalment, sense ànim exhaustiu, a les quals poden anar els nens acompanyats dels seus tutors. La normativa d'aplicació per a activitats escolars té resposta legal clara en la legislació educativa. Quan es tracti de clubs esportius, s'aplicarà la legislació esportiva. La d'associacions, quan es tracti d'una associació general, de l'article 22 de la Constitució. Quan es tracti d'empreses, s'aplicarà la legislació d'empreses de turisme actiu. En alguns territoris se celebren jocs escolars en els quals els nens competeixen en els rocòdroms, amb un reglament propi com els majors i, en aquest cas, la reglamentació autonòmica general de les competicions escolars es combina amb el reglament de cada esport. És desitjable que en les activitats per a nens i joves es transmetin els valors i actituds del muntanyisme, i fins i tot que les sortides a la natura s'integrin en els plans d'estudi. Les comunitats autònomes poden tenir legislació transversal que s'apliqui a marxes, campaments i colònies, siguin els qui siguin els organitzadors, per protegir els menors. La reclamació de responsabilitat seguirà diferents vies segons es tracti d'una entitat privada (responsabilitat civil) o pública (responsabilitat patrimonial de l'administració). De vegades sorgeixen novetats. Davant la preocupació nascuda en els últims anys, la Llei 26/2015, de 28 de juny, de protecció a la infància i adolescència, va establir, en el seu article 13.5, que per a l'exercici de professions, oficis o activitats que impliquin el contacte habitual amb menors s'exigirà certificació negativa del Registre central de delinqüents sexuals.

La formació de l'esportista d'alt nivell, com a atleta, ha d'incloure una preparació física, tècnica i psicològi-

ca. Diverses federacions autonòmiques de muntanyisme disposen de tecnificació on els esportistes reben aquesta preparació que els permet afrontar nous reptes esportius. No obstant això, la normativa de l'esport d'alt nivell no afavoreix als esportistes que realitzen activitats alpinístiques o d'escalada perquè no poden ratificar-se mitjançant medalles i podis. Els barems es basen en les classificacions obtingudes en competicions o proves esportives internacionals o llistes de classificació esportiva internacionals i requereix un esforç notable provar i verificar un altre tipus de qualificacions. És fàcil la prova per a un esportista de curses de muntanya o escalada en rocòdrom però difícil per qui realitza una aresta a l'Himàlaia o una escalada en roca que requereix molts dies en la paret. Seria necessària una adaptació normativa que posés en peu d'igualtat els esportistes d'alt nivell que no competeixen.

Els esports de muntanya poden ser practicats per esportistes de diferents federacions d'esport adaptat. Al començament de 2016, estan reconegudes les següents federacions: federació espanyola d'esports de persones amb discapacitat física, federació espanyola d'esports per a persones amb discapacitat intel·lectual, federació espanyola d'esports per a cecs, federació espanyola d'esports per a sords i federació espanyola d'esports de persones amb paràlisi cerebral i dany cerebral adquirit. No obstant això, és propòsit del Consell Superior d'Esports que les modalitats esportives vagin integrant-se en les federacions corresponents. Així, la FEDME ha integrat en els seus Estatuts la paraescalada, com a competició d'escalada de persones amb discapacitat física. Les instal·lacions i infraestructures de muntanyisme haurien d'adaptar-se progressivament, en la mesura que es pugui, a diferents discapacitats, d'acord amb la Llei general de drets de les persones amb discapacitat i de la seva inclusió social, de 2013.

A Espanya, el noranta per cent del territori és rural, però només el vint per cent de la població hi habita. Es fa imprescindible reduir els desequilibris que s'han anat creant, fonamentalment en serveis i qualitat de vida, amb la finalitat d'oferir les mateixes oportunitats que en el medi urbà. Els muntanyencs han viscut en estreta relació amb les petites poblacions de muntanya, de vida dura i difícil, i durant molt temps van ser un dels pocs col·lectius que es van apropar a poblacions amb tortuoses comunicacions, aïllades, sense serveis i envoltades d'agrestes muntanyes. Avui dia els clubs de muntanya dinamitzen petits municipis i encaminen les inquietuds dels joves. L'associacionisme, les competicions, les titulacions afavoreixen que

els joves romanguin al territori. La Llei 45/2007, de 13 de desembre, per al desenvolupament sostenible del medi rural que tenia com a propòsit mantenir-ne la base econòmica, el nivell de població i el patrimoni i els recursos naturals i culturals. En el quadrienni 2011-15 s'han congelat les polítiques de desenvolupament rural que amb anterioritat s'havien promogut. Però els muntanyencs recorren serralades de tot el món. La conservació d'aquestes zones de major freqüentació esportiva exigeix la cooperació amb les comunitats que les habiten per aconseguir el seu manteniment sense deterioració mediambiental. La relació entre els habitants i els expedicionaris ha de superar el fet esportiu per vincular-se al territori des d'una òptica de desenvolupament sostenible i apropar-se a les condicions socials del treball, normalment molt precari. En aquest àmbit, la legislació espanyola no té gran abast, més enllà dels contractes signats per empreses espanyoles per portar clients o encarregar productes. L'ajuda al desenvolupament oficial no mostra preferència per països muntanyencs, a diferència de les ajudes impulsades per la generositat del col·lectiu muntanyenc.

La construcció de refugis de muntanya per clubs i federacions de muntanyisme es va iniciar al començament del segle XX, però l'impuls a una xarxa de refugis es va consolidar amb el I Pla nacional de refugis de muntanya, de 1991, que va injectar fons públics per adequar els refugis que s'havien construït feia diverses dècades sense complir les exigències de qualitat, sanitàries i de seguretat dels nous temps. L'única comunitat autònoma que ha aprovat una regulació específica sobre refugis de muntanya és Aragó, considerant-los allotjaments turístics. Les altres comunitats autònomes no disposen de regulació per als refugis però s'apliquen sempre les normes generals de sanitat, prevenció d'incendis o protecció dels consumidors i usuaris com qualsevol allotjament turístic. No obstant això, les funcions del guarda de refugi no són merament hostaleres, la qual cosa ha portat a l'aprovació de la qualificació professional de guarda de refugi de muntanya i al fet que alguns d'ells obtinguessin una titulació universitària a la Universitat de Tolosa de Llenguadoc. El model d'Aragó podria estendre's a altres comunitats autònomes, completant-lo, anant més enllà de la faceta turística, reconeixent la funció esportiva i de prevenció i seguretat dels refugis i considerant-los un servei públic.

Els itineraris de senderisme estan pensats tant per als muntanyencs com per als turistes i la població local, de diferent procedència, edat, formació i capacitat. Si observem el mapa de 2016, podem veure una

xarxa teixida amb senders de gran recorregut, petit recorregut i senders locals, designats habitualment per les sigles GR, PR i SL. Es tracta d'una senyalització senzilla, vinculada a una federació esportiva i incorporada a les normatives autonòmiques. Sobre aquesta xarxa, sense suport legal, s'han traçat camins naturals. Alguns d'ells, com els que vertebraven el territori corrent paral·lels als grans rius peninsulars, estan homologats com GR. Traçats de ferrocarril en desús s'han convertit en vies verdes i s'aprecien com a pinzellades soltes sobre aquest mapa. I queda per adequar l'extensa xarxa de vies pecuàries, de titularitat autonòmica, i integrar alguns senders dels espais naturals protegits. Des de 1996 s'han anat aprovant regulacions autonòmiques per senyalitzar senders, gairebé totes assumint les marques de GR, PR i SL, registrades per la FEDME, i conformant xarxes autonòmiques de senders registrats. Set comunitats autònomes i una ciutat autònoma tenen ja la seva regulació aprovada. Aquests senders es tracen sobre camins públics, defensats pel Codi Civil i la legislació de règim local, fonamentalment, que atorguen als ajuntaments les eines necessàries per defensar, inventariar i recuperar la xarxa de camins públics. Però també la legislació d'aigües, la de costes o la de carreteres influiran en els senders senyalitzats. Totes les comunitats autònomes haurien de comptar amb una regulació dels senders senyalitzats homogènia, ja que les xarxes són internacionals.

L'expansió de les empreses de turisme actiu es va produir a Espanya per l'impuls de muntanyencs, piragüistes, parapentistes, etc., que van decidir dedicar-se professionalment al que fins llavors constituïa la seva afició. Avui dia ofereixen els seus serveis tant guies autònoms com empreses que tenen contractats com a treballadors diversos guies titulats. Al començament de 2016, tretze comunitats autònomes compten amb legislació reguladora d'empreses de turisme actiu, gairebé totes desenvolupen la llei del turisme autonòmica, per la qual cosa el seu control, inspecció, sancions, etc. es realitzarà per l'administració turística. A més de la legislació turística s'aplicarà la legislació protectora dels drets dels consumidors i usuaris, perquè el client haurà pagat un preu pel servei. Les legislacions autonòmiques haurien de tendir a una major convergència ja que les empreses registrades realitzen activitats a qualsevol territori i els requisits exigits per les diferents normatives autonòmiques no són homogenis en qüestions tan importants com la seguretat o l'assegurança.

El cost fonamental d'un accident no és el rescat, no és l'helicòpter, sinó l'hospitalització, les operacions, les baixes laborals, les pensions d'invalidesa, la falta de productivitat de l'accidentat mentre es guareix. No obstant això, algunes comunitats autònomes han legislat per realitzar el cobrament del rescat i ha sorgit el debat sobre el cobrament dels rescats produïts com a conseqüència dels accidents de muntanya sense tenir en compte que rescatant s'eviten despeses posteriors perquè es minoren altres conseqüències. Quan ho realitzen les forces i cossos de seguretat, cas de guàrdia civil, mossos d'esquadra i ertzaintza, s'enquadra dins de les normes de la policia judicial. Quan ho realitzen empreses privades o bombers ens trobem en un nivell menor de garantia jurídica. En tot cas, és necessària la comunicació entre tots aquells que realitzen el rescat i coneixen les circumstàncies dels accidents. Amb aquesta finalitat s'han de promoure acords multilaterals entre organitzacions de muntanyisme, organismes públics i altres entitats i crear observatoris que permetin obtenir conclusions a nivell estatal.

Però la solució és evitar el dany causat. La informació i la formació són els pilars de les iniciatives de prevenció. Hauríem d'acostumar-nos al fet que qualsevol activitat al segle XXI compti amb un pla de prevenció de l'organització, un pla de l'activitat i un pla d'emergència. Si en l'activitat es revisa el material dels participants, es porta un aparell de comunicació adequat, una farmaciola de primers auxilis adaptat a l'activitat, etc., la conducta serà diligent i l'organitzador haurà fet tot el que estava al seu abast. La normativa de prevenció de riscos laborals pot donar pautes d'actuació i, a més la legislació sobre assegurances donarà cabuda a l'assegurament de la responsabilitat civil dels muntanyencs. La majoria de les normatives autonòmiques sobre empreses de turisme actiu estableixen l'obligatorietat de contractar una pòlissa d'assegurances de responsabilitat civil. La targeta de federat dels muntanyencs cobreix els accidents i sol cobrir també la responsabilitat civil. Fins i tot per realitzar activitats o competicions es contracten assegurances d'un dia. Sobretot ha d'estar cobert l'organitzador o qui assumeix la direcció d'un grup. La legislació general sobre assegurances, amb els seus desenvolupaments, és garantia suficient, si bé és necessari promoure la necessitat de conèixer les pòlisses que se signen i les que estan al mercat, almenys per part de les direccions corresponents.

La recerca és fonamental tant en els aspectes esportius, sociològics, mèdics, jurídics, com en els materials i d'equip. Tots els equips han de tenir les certificacions

de qualitat procedents d'organitzacions internacionals. La col·laboració dels muntanyencs amb les marques és decisiva en les proves de material. La vinculació a les universitats per engegar projectes comuns ha de ser una prioritat. La Llei de l'esport estableix que el Consell Superior d'Esports, en col·laboració, si escau, amb les comunitats autònomes, promourà, impulsarà i coordinarà la recerca i desenvolupament tecnològic en l'esport, en les seves diferents aplicacions. En dependre del patrocini privat es canalitza cap a l'esport olímpic i l'espectacle esportiu. La FEDME va crear l'any 2013 el Consell Assessor Científic de les Muntanyes, compost per uns quaranta llicenciats i doctors en diferents branques de la ciència, que presten assessorament i col·laboren en les activitats federatives. Cap altra federació esportiva disposa d'un elenc similar.

Els esports de muntanya han d'ocupar un espai regular en els mitjans de comunicació de masses, tant en la seva faceta esportiva de competició com en les seves dimensions ambientals, culturals, de prevenció i de valors. Les noves tecnologies, especialment les xarxes socials, poden ser una eina de comunicació privilegiada per difondre aquests missatges, reforçar la presència de les organitzacions de muntanyisme i donar compliment als "Reptes del muntanyisme al segle XXI", fins i tot en els seus aspectes de creació i reforma de normatives.

Conclusions

"Reptes del muntanyisme al segle XXI" és un document que ofereix pautes d'actuació a les organitzacions de muntanyisme per a la seva actuació futura. Aquestes organitzacions estan reglamentades i gestionades des de l'àmbit esportiu però es veuen obligades a tendir ponts de comunicació amb altres administracions turístiques, mediambientals, educatives, etc., per donar compliment als reptes del segle XXI i es veuen envoltades d'empreses i organitzacions de molt divers signe amb les quals és convenient caminar de forma coordinada. La legislació esportiva, veterana, sembla estàtica davant les normes nascudes en les últimes dues dècades sobre turisme actiu, senderisme, titulacions, esport adaptat, espais naturals protegits, etc., i les que poden aparèixer sobre seguretat, menors, etc. Una sola federació, la Federació Espanyola d'Esports de Muntanya i Escalada, sostinguda per les federacions autonòmiques que la integren, ha aconseguit aglutinar tots els esports de muntanya, ocupant un paper cabdal en el context esportiu espanyol. Sens dubte representa una fortalesa a l'hora de donar resposta als reptes

del segle XXI, però les organitzacions de muntanyisme no poden quedar-se en l'àmbit esportiu ara que tenen identificats els "Reptes del muntanyisme al segle XXI".

Agraïments

Aquestes reflexions que antecedeixen s'han elaborat gràcies als membres del Consell Assessor Científic de les Muntanyes de la FEDME que van prendre notes durant la celebració de CIMA2015 i, molt especialment, als membres del seu Comitè Organitzador que, juntament amb qui subscriu, van elaborar aquest llistat de síntesi que són els 'Reptes del Muntanyisme al segle XXI': Pedro Allueva, Fernando Lahoz, Fernando Lampre, Carmen Maldonado, Pau Pérez i Javier del Valle.

Conflicte d'interessos

L'autor declara no tenir cap conflicte d'interessos.

Referències

- Congreso Internacional de Montañismo CIMA 2015 / International Congress of Mountaineering CIMA2015. (2005a). Retos del Montañismo en el siglo XXI / Challenges of mountaineering in the XXI century. Recuperat de <http://www.fam.es/documentos/cima/589-retos-del-montanismo-en-el-siglo-xxi-1/file>
- Congreso Internacional de Montañismo CIMA 2015 / International Congress of Mountaineering CIMA2015. (2005b). Libro de resúmenes-abstracts de comunicaciones. Recuperat de <http://www.fam.es/documentos/cima/591-libro-resumenes-abstracts/file>
- Congreso Internacional de Montañismo CIMA 2015 / International Congress of Mountaineering CIMA2015. (2005c). Libro de Actas del Congreso (inclou les comunicacions). Recuperat de <http://www.fam.es/documentos/cima/590-libro-del-congreso-cima-2015-1/file>